

Elikadura-Burujaibetza¹

MAILA POLITIKO-ESTRATEGIKOKO ALDARRIKAPENAK

Hasieran esan dugunez, nekazaritzako elikagaien sektorea borroka-eremu bihurturik daukagu, eta horrek zuzeneko ondorioak izan ditu gutariko bakoitzarengan: aspalditik burujabeak izateari utzi diogu zentzu askotan, elikaduran ere bai. Gizarte-mugimenduetan argi dugu tokiko erakunde publikoak funtsezkoak direla prozesu horretan; izan ere, eragin handia izan dezakete lehen sektorean inpaktu handia duten politika publikoetan, hala nola birkalifikatzeetan, udal-lurzoruaren erabileran, desjabetzeetan, azpiegituretan, zerbitzuetan, azoketan... besteak beste.

Aldeztan dugun proposamena da erakundeak landa-ingurune bizia eta duina sustatu eta bultzatzeko bermatzaileak izan daitezen, ez bakarrik lehen sektorea edo nekazaritza-sektorea bultzatzeko politika batzuekin, baizik eta politikaren arloko neurri-multzo bat eratuz, oinarritzko baliabide eta zerbitzuak bermatzeko moduan, ingurune horretan bizi diren herritarren aisialdia barne. Neurri horiek gazte-jendea geratzea ziurtatu behar dute, eta biztanle berriak landa-eremuetan kokatu nahi izatea, gizartea modu horretan dinamizatzeko aldera. Helburua da landa-eremuko bizitza duintzea eta balioz hornitzea, era kolektiboan pentsatzea zein espaziotatik (hezkuntza, osasuna, aisialdia eta astialdia, etab.) eta zein modutan berreskura eta berreraiki dezakegun irudi berri bat landa-eremuetan bizitzearen esperientzien inguruan, administrazio eta/edo erakundeek, ikuspuntu zabal eta integral batetik, abiarazi nahi dituzten proiektu eta prozesuei sendotasuna emateko.

Bide hori egiteko, oinarri batzuk ezarri behar dira eta gure bide-orria zein den zehaztu, politika publikoari dagokienez. Horregatik, alternatiba horien **eraikuntza kolektiboa** proposatzen dugu, erakunde publikoen eta nekazari-mugimenduaren artean, baina gai hauetan funtsezkoak diren gizarteko beste eragile batzuk ere barne hartuta. Premisetako bat da **Ekonomia Sozial eta Solidarioa bultzatzen duen** logika batetik abiatzea. Logika horrek **parte-hartzean eta prozesuen gardentasunean oinarriturik** egon behar du, ardura berezia jarriz bai emakumeen parte-hartzea, bai ahultasun-egoeran dauden populazio-sektoreen parte-hartzea bultzatzeko. Parte-hartze erreal hori ziurtatzearen, eta benetako berdintasuneko testuinguruak sortzeko helburuz, lan-ardatz guztiek eta instantzia publikoetatik datozen neurri guztiek **genero-ikuspuntutik** garatu behar dira, eta, beraz, premiazkoa da berariazko aurrekontuak esleitzea neurri horiek gauzatzeko.

Ardatz hauek proposatzen ditugu lantzeko:

- Lur eta ondasun komunak.
- Ekoizpenaren eta eraldaketaren sektorea; sustapena, gazteak sektorean kokatzea, arau higieniko-sanitarioak.
- Merkaturatzea.
- Kudeaketa publikoa: erosketak publikoak, jantokiak, elikagai-banku publikoak eta udal-zerbitzuak.

¹Ardatz hau Bizilurrek landua izan da, Bizkaiko EHNEren parte hartzearekin.

1. Lur eta ondasun komunak erabiltzeko aukeraren inguruan

a. *Lurra ezinbestekoa da elikadura-buru-jabetzarako*

- Lurralde-antolamenduko planen barruan², *lurra ezinbesteko ondasun komuna den* ideia nagusia sustatzea, bai eta *kalitateko elikagaiak sortzen dituen eta transgenikorik ez daukan nekazaritza baten aldeko apustua* ere.
- Lurzoruaren erabilerak nekazaritza-erabilera ez hipotekatzeko moduan planifikatu eta arautzea, erabilera hori erreala izan zein potentziala izan. Gaur egun, nekazaritza-sektoreak kudeatzen duen azalera 220.523 ha da, eta azken hamarkadan murrizketa kezagarria ikusi da; hiri, industria eta azpiegiturei lotutako erabilerak haranen beheko aldeak zein nekazaritzan jarduteko lur egokienak okupatu dituzte pixkanaka, eta nekazaritza mendira bultzatu dute.
- Parte-hartezko mekanismoak sartzea eta erabiltzea, bizitzeko behar dugun lurraldea pentsatzeko: zer lurzoru-erabilera behar duten herritarrek, gorde behar ditugun ondare naturalen eta herritarrentzako erabilera sozialen arteko oreka bilaturik.
- Lurrak erabiltzeko aukera sustatzea nekazaritza-lurren bankuaren bidez³, lurraldean oinarritutako nekazaritza-jarduera profesionala aurrera eramateko lurzoru behar duten pertsonei lurzoru horren eskuragarritasuna bermatzeko; horrela, nekazaritzarako edo abeltzaintzarako egokia den lurra galtzea edo bertan behera geratzea saihesten da.
- Emakumeek lur-funts eta -bankuak erabiltzeko aukera izan dezaten sustatzea, eta, gainera, ekimen horiei aholkularitza-neurriekin laguntzea, hainbat arlotan: titulartasun-legeak, prestakuntza hartzea, familia eta lana bateratzeko neurriak, eta laguntzak eskuratzea, besteak beste.
- Frackingari lotutako prospekzio eta azpiegituren aurkako jarrera agertzeko adierazpenak egitea eta logika berari atxikitako beste udalerriekin aliantzak ezartzea; izan ere, landa-eremuko ekonomiak arriskuan ezarri ez ezik, landa-eremuko biztanleen bizitzari ere erasaten diote oro har.

²Lurralde-antolamendua funtzio publiko bat da, funtsezko helburutzat eskualdeen garapen sozioekonomikoa eta orekatua, bizi-kalitatearen hobekuntza, baliabide naturalen kudeaketa arduratsua, ingurumenaren babesa, eta lurraldearen erabilera arrazionala dauzkana. Egungo antolamendu-politikekin, EAEk urtero 700 futbol-zelairen pareko azalera bat galtzen du nekazaritza-lurzorutik, besteak beste, lurzoruarekin egiten den espekulaziozko merkatuagatik.

³Diputazio batzuek, Bizkaikoak kasu, lur-banku horiek abian jarri dituzte. Udaletan, Zeberion lur-funts baten esperientzia egin da, gazteei lurrok erabiltzeko aukera errazago jartzeko. Udal horrek lur publikorik ez daukan arren, bitartekari-lana egin du lurzoru pribatuaren eta pertsonen artean, tokiko ekonomia nahiz lehen sektorearen garapena sustatze aldera. Interes handiko beste esperientzia bat Zeraingoa izan da; hain zuzen, lurren erosketa publikoa egin da, elikagaien ekoizpen jasangarriaren zerbitzura jartzeko.

b. Ondasun komunak

Hemen, elikagaiak ekoizteko jarduerekin zuzeneko harremana duten ondasun komun batzuk nabarmentzen ditugu: ura, biodibertsitatea, ezagutza eta zainketak.

Ondasun komunak babesteko politikari dagokienez, ezarri beharreko oinarria da kudeaketa hori kolektiboa eta parte-hartezkoa izateko beharra. Eztabaida zabalagoa ezarri beharko litzateke ondasun komunak kudeaketa-erari eta gobernantzari buruz, herri eta lurralde burujabeagoak lortzera bideraturik, zentzu integralean, ez bakarrik elikagai-gaietan.

URA

Uraren kultura berriaren⁴ proposamenen harira, ildo estrategiko behinenak hauek dira:

- Ura ondasun komun gisa defendatzeko ideia sartzea.
- Ur-eskaintzan baino, eskarian presio handiagoa egiten duten ordenantzak taxutzea.
- Programak garatzea elikagaiak ekoizten dituzten instalazio guztiei uraren kultura berriaren inguruan laguntza eta aholkularitza emateko, uraren erabilera konprometituagoak eta jasangarriagoak sustatze aldera.
- Ondasun hau zaintzearekin bat datozen nekazaritzako eta abeltzaintzako proiektu agroekologikoei laguntza eta finantzaketa ematea, beren teknikak eta sistemak egokitzeko beharra dutenean.

BIODIBERTSITATEA

- Tokiko biodibertsitate-ondarea babesteko udal-politikak sustatzea (haziak, fruta-arbolak, bertako arrazak, etab.).
- Tokiko edo bertako barietateak berreskuratzeko politika publikoak sustatzea.
- Sentsibilizazio-kanpainak prestatu eta bultzatzea, lurralde jakin bateko biodibertsitateari berriz balioa emateko.
- Tokiko barietateak berreskuratzeko helburua toki-garapenerako estrategietan sartzea.
- Erakunde espezializatuekin lan egitea eta/edo haiek kontratatzea, aholkularitza eman eta dinamizatzeko, bertako arraza eta tokiko barietateen zainketa eta ezagutzari buruzko ikerlan eta azterketetan.
- Biodibertsitatea den ondare publikoa berez aberastasun bat dela aitortzea eta defendatzea.

⁴Informazio gehiago: <http://www.fnca.eu/guia-nueva-cultura-del-agua/> (2016ko otsaila)

ZAINKETAK ETA EZAGUTZA

Arlo publikoko eta tokiko erakundeek eginkizun hauei ekin behar diete:

- Tokiko nekazari-jakintza biodibertsitatearen eta jasangarritasunaren bermatzailetzat eta eraldatze-subjektutzat berriz kokatzen laguntzea.
Sistema kapitalistaren joera izan da ezagutza pribatizatzea eta gure gizarteetako herri-jakintza nahiz zainketa-sistema ikusezin bihurtaraztea. Bi alderdiok ondasun komunaren artean jartzen ditugu, ezinbestekotzat jotzen ditugulako bizitzaren mantentzean eta jasangarritasunean.
- Espazioak eta prozesuak sortzea nekazari-jakintzak beste jakintza batzuekin berdintasun-baldintzetan eta horizontaltasunez elkarriketan jardun dezan, irakaskuntza-maila guztietan prestakuntza eta hezkuntzarako espazioak bereganatzeko lehiatzea ahalbidetzeko moduan.
- Espazio horretan emakumeek parte har dezaten sustatzea, haiek bildu dituzten –eta, eskuarki, belaunaldiz belaunaldi transmititu dituzten– ekarpenak eta ezagutzak aitortuta.
- Prestakuntza-metodologia horizontalak erabil daitezkeen bultzatzea. Adibidez, Urduñako Belarraren Taldearen esperientziak, abeltzaintzaren sektorean, gogoeta oso bat sortu dute –“baserritarretik baserritarrera” deritzon metodologiaren bidez– beren ustiatzearen intentsibotasuna gutxitzeko beharraz, kanpoko sargaiak eta abelburuak gutxituz; horrela, hain zuzen, abeltzainon autonomia eta ongi bizitzea sendotu dira.
- Zainketetan koardura sustatzeko politikak, zainketak pertsona bakoitzak zaindua izateko duen eskubide indibidual eta besterenezintzat ulerturik, emakumeek zaindu nahi duten ala ez –eta nola–erabakitzeko duen eskubidea defendatuz, eta eskubide hori bermatuta egotea sustatuz, gizonek halabeharrez ardurak bere gain hartuta, sare eta alternatiba kolektiboak eraikita, eta kalitateko zerbitzu publiko batzuk ezarrita.
- Espazioak eta baliabideak ezartzea eta eztabaidak sortzea, haietan zainketa horiek tokiko ekonomian duen garrantzia ikusgai bihurtzeko, bai eta formula alternatibo, kolektibo eta demokratikoak sortzeko ere, zainketaren antolaketa soziala toki-mailatik gauzatzeko.

2. Elikagaien ekoizpenaren eta eraldaketaren arloan

EHNE-Bizkaiaren 2014ko azken biltzarrean⁵, datozen urteetarako ezarri diren lan-ildoek garrantzi berezia ematen diote *“ekoizpen-eredu autonomoago baterantz aurrera egiteari, barne-kontsumora zuzenduta, eta gure eraldatze- eta merkaturatze-egiturak norabide horretan joateko egokitzeari”*. Horretarako, ekoizpen-eredu horrek behar dituen elementuak, politika publikoek sustatu eta sendotu beharrekoak, honako hauek dira:

- Tokiko ekoizpen autonomoak sustatzea. Toki-mailatik aurrera eramandako ekimen txikiek bultzatzea dezakete nekazaritza-instalazioek iraun dezaten, kanpoko sargaiak murrizten lagunduz⁶.
- Ekoizpenaren sektoreak zein eraldaketaren sektoreak eredu ekologikoetarako trantsizioa pixkanaka egin dezaten sustatzea, batez ere euskal herritarren artean gero eta interes eta eskari handiagoa dagoela hautematen den testuinguru batean. Horri dagokionez, nekazaritzaz ez ezik, gainerako sektoreez ere ari gara: abeltzaintzaz eta arrantzaz.
- Dibertsifikazioa bultzatzen duten ereduak sustatzea, espezializazioaren mitoa hautsiz, landa-garapenerako eredu gisa.
- Gaiak eta beharrianak aztertzea, lehen sektoreak eta eraldaketaren sektoreak energia berriztagarriak ezarri eta erabiltzeko eta, horrela, autonomia-maila handiagoa lortzeko behar duenaren inguruan.
- Elikakatearen kate-maila guztiak, azken kate-maila barne, elkarrekin lotzearen aldeko laguntza ematea funtsezko elementua da, izan ere, elikadura-burujabetzara hurbiltzeko, zalantzarik gabe. Elkar lotutako lan horrek katearen mailek negoziatzeko ahalmen eta estatus handiagoak izatea eragingo du, oso agerikoa baita, elikakatearen barruan, sektore batzuk oso ahultasun-egoera handian daudela (lehen sektorea, batik bat, eta are gehiago protagonistak emakumeak direnean)⁷.
- Eskala txikiko eta artisau-erako ekoizpenekin bateragarriak diren arau higieniko-sanitarioak sustatzea.
- Azpiegituretan inbertsioak egiteko aurrekontu publikoak ezartzea, espazioak birgaitu edo sortzeko, haietan elikagai-ekoizpena erreala eta eraginkorra izateko helburuarekin: hiltegiak, haragia zatikatzeko gelak, poteratzeko instalazioak, eta abar, udal-mailan eta kolektiboki kudeaturik betiere.

⁵ *Baserri Bizia*, 54. zk., 2014: 7. orrialdea.

⁶ Larrabetzuko udalak konpostaje-proiektuarekin emandako laguntza ildo horretako adibide bat izan daiteke.

⁷ Zeberioako kasua nabarmentzen dugu: 11 bazkidek kontserba-fabrika bat ireki zuten, eta udalaren laguntza izan zuten.

3. Merkaturatzearen eta kontsumo-ereduaren eraldaketaren arloan

- Udalek hurbileko zirkuituak susta ditzakete merkaturatze-ereduetan. Elikadura-burujabetzan aurrera egiteko, hemen ekoizten duguna hemen merkatura eta kontsumi dadin behar dugu. Zuzeneko salmenta hori mota askotakoa izan daiteke, feriak, azokak, kontsumo-taldeak sortzea (sortzea edo egonkorrago egitea), ekonomatuak, eta barnerako salmenta hori sustatzen duten beste eredu batzuk.
Laguntza eta bultzada ematea elikagaiak ekoizteko eta/edo eraldatzeko erari buruzko ziurtagiriak parte-hartzearen bidez emateko prozesuei, herriko edo eskualdeko ekoizleek nahiz produktu eta elikagai horiek kontsumitzen dituen tokiko herritarrek parte harturik.
- Elikagai transgenikoak sartzearen aurkako jarrera politikoa agertzea.
- Elikaduraren inguruko propaganda eta publizitate engainagarriaren aparatuari aurre egitea, mitoak gezurtatzeko eta irudi faltsuak desegiteko, pertsonen osasunerako ona eta osasungarria denari buruz. Toki-mailatik, hauek lortzeko lan egin beharko litzateke:
 - Industriaren publizitate engainagarria baztertzea.
 - Pertsonen tresnak eduki ditzaten ahalbidetzea, inposaturiko elikadura-eredu horiei aurre egiteko.
 - Horrelako gaietan eragin berezia duten eragileak atzematea eta irizpide berriak ezartzeko neurriak aztertzea. Ildo horretan, esaterako, osasun-erakundeak funtsezko figurak izan daitezke. Lehen mailako arretaren eta osasun-hezkuntzaren arloan, berebiziko aukera dago herritarrekin, oro har, lan egiteko, osasun-arloko ordezkariak (medikuntza, erizaintza, nutrizioa) eta nekazari-mugimendua elkarrekin antolatuta: gomendaturiko dietak diseinatzea; eskoletako, udal-egoitzetako menuak taxutzea; birpentsatzea, osasunari begira osasungarriak bai, baina ingurumenaren aldetik halakoak ez direnen inguruan (adibidez, milaka kilometro egiten dituzten fruta tropikalak).
- Informazioa eta ezagutza herritarrengana, oro har, hurbiltzea, kontsumoa botere-tresna gisa eta gizartea eraldatzeko tresna gisa ezarrita, eta herritarrek tokiko kontsumoa egitearen garrantzia agerian jarrita, eta EHNE-Bizkaiak 2014ko biltzarrean aditzera ematen zuenez, nabarmendu behar da *“kontsumoari eduki eraldatzailea emateko, pedagogia handia behar da, trantsizio hori ahalbidetzeko tresna eta egiturez gain”*.

Ildo horretako neurri politikoek hauek bultzatuko lituzkete, oro har:

- Nekazariak ahalduntzea. Nekazaritzako enpleguak, gizonentzat zein emakumeentzat, errenta hobekak edukiko lituzke, kanpoko merkaturatze gertatzen diren gorabeheren mende egon gabe. Gainera, nekazariok toki eta estatus berri batean kokatzen ditu elikakatearen barruan, negoziatzeko ahalmen handiagoa dutelako eta bitartekariak urruntzen dituelako. Aliantzek (herritarrekin, oro har, tokiko erakundeekin, eta nazioarteko nekazari-mugimenduekin) nekazarien gaineko ikuspegi berria sortzen dute, eta iraganean egotzitako irudia hobetzen zein nekazaritza duintzen laguntzen dute.
- Kontsumitzaileak ahalduntzea. Informazioa eta ezagutza esku artean erabiltzea ezinbestekoa da ahalduntze-prozesuetan, eta kontsumoa botere- eta eraldaketa-tresna indartsua da. Burujabeago bihurtzeko gaitzean, elikadurari dagokionez, hurbileko zirkuituek harreman zuzenagoa ezartzen dute, industriak sortzen duena baino, azken horretaz, gehienetan, ez baitakigu ezer. Gainera, merkaturatzea hurbiltzeko prozesu horiek parte-hartze eta berdintasun handiagokoak dira, eta kontsumoari lotutako karga politikoa berrartzea ahalbidetzen dute.

4. Erosketa publikoaren arloan

Familiaren eta etxearen barruko kontsumoa eta erosketa eraldaketa-elementutzat nabarmendu dugun bezala, uste dugu ezinbestekoa dela, politika publikoen bidez, honako hauek lantzea:

- Elikagai-erosketa publikoa elikadura-burujabetzaren irizpideak aintzat hartuz egitera behartzen edo bultzatzen duten mekanismoak sortzea.
- Eskoletako jantokietarako, jantoki sozialetarako nahiz udal-egoitzetarako, lizitazio- eta kontratazio-eredu publikoak garatzea, agroekologikoak eta jasangarriak diren eta kalitateko elikagaiak sortzen dituzten ekoizpenak sustatzeko moduan, hurbileko zirkuituen bidez.
- Laguntza ematea emakumeen parte-hartzea sustatu, eta berdintasunezko eta herritarrak ahalduzko testuinguruak sortzeko helburua duten ekoizpen-esperientziei (idea honen argigarriztat eman ditzakegun adibideak dira elikagaien ekoizpenean eta/edo eraldaketan diharduten emakumeen kooperatibak, titulartasun partekatua dutela frogatzen duten ustiategiak, edo titulartzat emakumeak berak dituzten ustiategiak).